

Národní knihovna ČR
Slovanská knihovna

ZOFKA KVEDROVÁ
(1878–1926)

Recepce její tvorby ve 21. století

Sestavily

Doc. Dr. Jasna Honzak Jahič
Doc. PhDr. Alenka Jensterle-Doležalová, CSc.

Praha 2008

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Zofka Kvedrová (1878–1926) : recepce její tvorby ve 21. století / sestavily Jasna Honzak Jahič, Alenka Jensterle-Doležalová. – 1. vyd. – Praha : Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna, 2008. – 268 s. – (Publikace Slovanské knihovny ; 60)
ISBN 978-80-7050-561-8

821.163.6-055.2 * 821.163.6 * 070.4 * 82-055.2 * 82:316.347 * 82.07 * (497.4)

- Kveder-Jelovšek, Zofka, 1878–1926
- slovinské spisovatelky – 20. stol.
- slovinská literatura – 20. stol.
- publicistika – Slovinsko – 20. stol.
- ženy v literatuře – 20. stol.
- národní identita v literatuře – 20. stol.
- interpretace a přijetí literárního díla – 21. stol.
- sborníky konferencí

821.163.09 – Jihoslovanské literatury (o nich) [11]

Sborník vychází za finanční podpory Filozofické fakulty
Univerzity v Lublani, Republika Slovinsko

© Národní knihovna ČR, 2008

ISBN 978-80-7050-561-8

OBSAH / VSEBINA

Alenka Jensterle-Doležalová	
ÚVOD	7
Alenka Jensterle-Doležal	
UVOD	11
Zofka Kvedrová v různých kulturách	
<i>Zofka Kveder v raznih kulturah</i>	
Ivan Dorovský	
ZOFKA KVEDROVÁ U NÁS	17
Silvija Borovnik	
UPORNIŠTVO ŽENSKIH LIKOV V PROZI	
ZOFKE KVEDER.....	35
Dunja Detoni-Dujmić	
ZOFKA KVEDER U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI	47
Katja Mihurko Poniž	
STIČIŠČA V LITERARNIH OPUSIH ZOFKE KVEDER	
IN ADELE MILČINOVIĆ	57
Milada K. Nedvědová	
ZOFKA KVEDROVÁ A HELENA MALÍŘOVÁ	
(SROVNÁNÍ VÝCHODISEK, POSTOJŮ A DÍLA)	71
Próza a drama Zofky Kvedrové	
<i>Proza in drama Zofke Kveder</i>	
Alenka Jensterle-Doležal	
PROBLEM IDENITETE IN TRAVMA TELESA	
V PROZI ZOFKE KVEDER	81
Aleš Kozár	
K PROSTORU V DÍLE ZOFKY KVEDROVÉ.....	99

Zoltan Jan	
ZOFKA KVEDER IN CANKARJEV <i>KRALJ NA BETAJNOVI</i>	107

Redakční, publicistické a umělecké dílo Zofky Kvedrové
Uredniško, publicistično in umetniško delo Zofke Kveder

Marijan Dovič	
ZOFKA KVEDER, UMETNICA IN PROFESIONALKA PERESA.....	127

Miran Štuhec	
DISKURZ SPOLOV V SLOVENSKI PUBLICISTIKI	
ZOFKE KVEDROVE.....	147

Vladka Tucovič	
LISTNICA UREDNIŠTVA – ZNAMENITA RUBRIKA	
ZOFKE KVEDER V REVII <i>DOMAČI PRIJATELJ</i>	157

Jazyk a národnostní otázka u Zofky Kvedrové
Jezik in narodnostno vprašanje pri Zofki Kveder

Kamil Valšik	
NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA V ČASOPISU <i>ŽENSKI SVIJET</i>	
(1917–1918).....	179

Andreja Žele	
JEZIK ZOFKE KVEDER KOT ODRAZ NJENE	
SAMOSVOJSKOSTI.....	187

Marko Jesenšek	
SLOVENSKO-ČEŠKO-HRVAŠKI JEZIKOVNI STIKI V <i>VLADKI,</i>	
<i>MITKI IN MIRICI</i> (ČRTICE ZOFKE KVEDROVE V <i>DOMAČEM</i>	
<i>PRIJATELJU</i>).....	197

Jasna Honzak Jahič	
VLOGE JEZIKOV OKOLJA ZOFKE KVEDER.....	213

Natascha Vittorelli	
JEJÍ ŽIVOT – JEJÍ SMRT. ŽIVOT ZOFKY KVEDER	
PO JEJÍ SMRTI.....	221

Přílohy
Dodatki

Josef Kodet

V MÉ KRÁSNÉ JUGOSLÁVII JE UŽ JARO... (Z KORESPONDENCE
ZOFKY KVEDROVÉ ZDENCE HÁSKOVÉ).....237

Alenka Jensterle-Doležal

PISMA ZDENKI HÁSKOVI – PROSTOR INTIME
ZOFKE KVEDER.....241

ŽIVLJENJEPIS, KI GA JE O SEBI NAPISALA ZOFKA KVEDER
V HRVAŠČINI V KNJIGI *JEDANAEST NOVELA*.....245

HRVATSKA PISATELJICA SUNČANA ŠKRINJARIĆ O SVOJI
BABICI ZOFKI KVEDER247

ZOFKA KVEDER: IN MEMORIAM249

PŘEKLADY STUDENTŮ SLOVENISTIKY FILOZOFICKÉ FAKULTY
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE / *PREVODI ŠTUDENTOV*
SLOVENISTIKE NA FILOZOFSKI FAKULTETI KARLOVE UNIVERZE
V PRAGI.....251

PRAŽSKÉ ADRESY ZOFKY KVEDROVÉ /
PRAŠKI NASLOVI ZOFKE KVEDER..... 260

JMENNÝ REJSTRÍK.....261

ÚVOD

ZOFKA KVEDROVÁ (1878–1926) byla neobyčejně plodná slovinská spisovatelka, která na začátku 20. století tvořila ve třech kulturních prostředích: slovinském, českém a chorvatském. Dlouhou dobu nebyla dostatečně oceněna ve slovinské literární historii ani v jiných kulturách, ale i po sto letech svou tvorbou především překvapuje a zanechává nezodpovězené otázky. V období moderny na přelomu století žila tato individualistka a rebelka ve Slovinsku, Praze a Záhřebu. Byla dvoudomou autorkou a navzdory tomu, že byla samouk, hovořila aktivně několika jazyky. V době počátků emancipace žen ve střední Evropě byla také první slovinskou profesionální spisovatelkou, která psala převážně o ženách. Nebála se psát o ožehavých tématech, byla odvážná i v soukromém životě, odvážně měnila prostředí, rodila děti a během svého krátkého života se stačila dvakrát vdát – a jako manželka politika Demetroviće se dokonce stala první dámou Chorvatska. Snad právě ono experimentování a hledání něčeho nového se jí nakonec vymstilo: zemřela v Záhřebu vyčerpaná a zlomená – neví se, zda to nebylo dobrovolně – a zanechala po sobě velké dílo. Také ve své tvorbě vyhledávala mezní polohy. Když ji porovnáme s autorkami z anglosaského světa, vnucuje se nám srovnání s Virginíí Woolfovou v Anglii či Gertrude Steinovou v americké kultuře (žijící však v Paříži), ačkoliv nedosahovala jejich umělecké radikálnosti ani jazykové vytříbenosti.

Mezinárodní kolokvium o Zofce Kvedrové se konalo v Praze 6. a 7. června 2007 a již podle kvality, různorodosti a tematického zaměření příspěvků se dalo tušit, že úvah o životě a díle této autorky může být skutečně mnoho. Byla prozaička, dramatička, novinářka, jako redaktorka otevírala cestu mladým slovinským tvůrcům. Zofka Kvedrová provokuje v různých kulturních prostředích a v její kulturní situaci ji můžeme chápat jako spisovatelku-rebelku, která odkrývá stigmatizované postavení žen v tehdejší evropské kultuře, a lze ji srovnávat s ostatními středoevropskými autorkami. Psala o ženách, o jejich podřízeném postavení i jejich vzpouře proti daným normám a předsudkům, více či méně otevřeně odhalovala ženská traumata, jako například trauma pohlaví a těla (nevědomky bořila stereotypy a společenská očekávání). Rovněž duchovní inspirace její publicistiky má své vrcholy a pády.

Zofka Kvedrová byla cizinka, kulturologickou terminologií ji lze označit za jinou, odlišnou; byla emigrantka, která kladla otázky a razila cesty – zejména ve slovinské literární historii je známá jako první profesionální spisovatelka, která se po několik desetiletí živila vlastní tvorbou podobně jako Ivan Cankar.

Její dílo samo o sobě vyžaduje mnohoznačný přístup a různé metodologické možnosti, neboť pohled na tuto mimořádnou osobnost a její pestrou literární tvorbu se zřetelem na výsledky literární vědy, kulturologie a s ohledem na feministické poznatky 21. století je odlišný. Proto ve sborníku najdeme pohled literárního vědce, kulturologa, jazykovědce a historika. Analýza jejího obsáhlého opusu se musí vyhnout úskalím stereotypních úvah, které jí ve slovinské literární vědě řadí mezi naturalisty a vždy jí vyčlenily velmi malý a někdy dokonce žádný prostor v oficiálních literárněvědných příručkách. Proto dnes musí být recepce její tvorby podstatně odlišnější. Musí být otevřená nejen potvrzení její tvůrčí síly, ale i kritice její schématicnosti, předsudků, antisemitizmu a jugoslávského přesvědčení. Literární i jiná kritika je objektivní pouze tehdy, když zachycuje nejen šíři a rozpětí určitého umění, ale i jeho ošidné stránky nedokonalosti či jazykových a tvůrčích omezení, když odhaluje v jejím díle modely jiných tvůrců ... Příspěvky jsou v jazycích, které Zofka Kvedrová používala, do kterých překládala, kterými psala ...

Je to snad „écriture feminine“, ženské psaní, které je pro teoretičku Cixous zkušenost těla, podněcující psaní? V každém případě musíme konstatovat, že je to psaní někoho jiného o někom jiném, o marginální skupině žen v době, kdy byl mužský diskurz dominantní a potlačoval i její pokusy – což odhaluje recepce jejího díla tehdy i dnes. Její tvorba je vždy autobiografická, hledání obrazu ženy se stává v pozdějších letech rovněž hledáním sebe samé, úvahy o vlastní identitě jsou rovněž filozofické reflexe kohosi, kdo se více či méně kriticky a zaujatě pokouší zprostředkovat svou jedinečnou životní zkušenost.

Příspěvky tematizují její místo ve slovinské a české kultuře i v chorvatském kontextu. Značná část příspěvků má komparativní charakter, což identifikuje ženské psaní nejen jako umělecký, ale i kulturní fenomén.

Sborník společně s dalšími studii o slovinských spisovatelkách vykresluje sfingu této spisovatelské osobnosti a obohacuje naše povědomí o těžkém životě autorky, která vycházela především ze zkušenosti ženství vlastního i ostatních vrstevnic. Současně odkrývá i obraz středoevropského prostoru v mimořádně zajímavém, ale také temném, předapokalyptickém, válečném a posttraumatickém poválečném historickém období. Tehdy se nejintenziv-

něji prolínaly různé kultury, tehdy se zvláště v Praze inspirovali slovinští a chorvatští intelektuálové Masarykovými ideami spravedlnosti a svobody, tehdy se v jihoslovanském prostředí šířila idea společného jugoslávského prostoru, tehdy svět neznepokojovaly pouze různé války, ale i nové představy o člověku a jeho postavení ve společnosti. Zofka Kvedrová byla jednou z těch, která ve svém díle vyjádřila zkušenost nerovnoprávných žen na okraji kultur, jež svými příběhy otevíraly nový svět na barikádách duchovně neklidného období. Slovy filozofky Julie Kristevy můžeme podotknout, že Zofka Kvedrová neodhalovala pouze postavení žen jako někoho jiného v nějaké kultuře, ale jinakost a odlišnost jako lidskou kategorii, která se ukrývá v každém z nás a je součástí nás samých.

Alenka Jensterle-Doležalová

UVOD

ZOFKA KVEDER (1878–1926) je bila nenavadno plodovita slovenska ustvarjalca, ki je na začetku 20. stoletja delovala v treh kulturah: slovenski, češki in hrvaški. Dolgo ni bila dovolj ocenjena niti v slovenski literarni zgodovini niti v drugih kulturah in še sto let po svojem ustvarjanju predvsem preseneča in pušča odprta vprašanja. V času moderne in preloma stoletij je živela v Sloveniji, Pragi in Zagrebu, po naravi samosvoja in uporniška. Bila je dvodomna pisateljica in kot samouk je govorila več jezikov. V času prve emancipacije žensk v srednji Evropi je bila tudi prva slovenska profesionalna pisateljica, ki je pisala predvsem o ženskah. Ni se bala pisati o spornih temah, bila je pogumna tudi v osebnem življenju, saj je pokončno menjala okolja, rojevala otroke in se uspela v svojem kratkem življenju celo dvakrat poročiti – v zvezi s politikom Demetrovičem je bila celo prva dama na Hrvaškem. Morda se ji je prav to eksperimentiranje in iskanje novega na koncu maščevalo, saj je utrujena in strta končala – ne ve se, če ne prostovoljno – v Zagrebu in za seboj pustila ogromno napisanega. Tudi v ustvarjanju je iskala skrajne položaje. Če jo primerjamo z avtoricami v anglosaškem svetu, se nam vsiljuje paralela z Virginio Woolf v Angliji ali Gertrude Stein v ameriški kulturi (bivajočo v Parizu), čeprav ju ni dosegala niti v umetniški radikalnosti niti v jezikovni spretnosti.

Mednarodni strokovni kolokvij o Zofki Kveder je potekal v Pragi 6. in 7. junija 2007 in razlike kvalitete, raznovrstnosti in tematski usmerjenosti prispevkov razkrivajo, da je razmišljanje o njenem življenju in delu res lahko veliko. Bila je prozaistka, dramatičarka, novinarka, prevajalka, kot urednica je odpirala pot mladim slovenskim ustvarjalcem. Zofka Kveder vznemirja v različnih kulturnih okoljih, v njenem kulturnem položaju lahko razumemo pisateljico upornico, ki razkriva stigmo položaja žensk v tedanji evropski kulturi, mogoče jo je primerjati z drugimi srednjeevropskimi avtoricami. Pisala je o ženskah, o njihovi podrejeni poziciji, pa tudi o njihovem uporju proti danim normam in predsodkom, bolj ali manj odprto je razkrivala njihove travme, kot na primer travme spola in telesa (nevedno je rušila stereotipe in kulturna pričakovanja). Tudi duhovni zagon njene publicistike ima svoje vzpone in padce.

Zofka Kveder je bila tujka, s termini kulturologije jo lahko označimo kot drugo, drugačno, je bila emigrantka, tista, ki se je spraševala, tista, ki je utirala pot, predvsem pa je v slovenski literarni zgodovini znana kot prva profesionalna pisateljica, ki je – podobno kot Ivan Cankar – več desetletij živela od svojega pisanja.

Njeno delo samo po sebi vsiljuje mnogoznačni pristop in razne metodološke možnosti, saj je pogled na to izjemno osebnost in njeno pestro literarno tvorbo glede na vse dosežke literarne vede, kulturologije in glede na feministična spoznanja v 21. stoletju drugačen. V zborniku zato najdemo pogled literarnega znanstvenika, kulturologa, jezikoslovca in zgodovinarja; analiza njenega obsežnega pisateljskega opusa se mora izogibati čerem stereotipnega razmišljanja, ki jo v slovenski literarni teoriji uvršča med naturaliste in ji je vedno namenilo zelo malo ali celo nič prostora v uradnih literarnozgodovinskih učbenikih. Zato mora biti danes recepcija njene ustvarjalnosti bistveno drugačna, odprta ne samo za potrditev njene ustvarjalne moči, ampak tudi za kritiko njene shematičnosti, predsodkov, antisemitizma in projugoslovanskega prepričanja. Literarna in drugačna kritika je samo takrat objektivna, ko zaznava ne samo širino in razpon neke umetnosti, ampak tudi njene šibke točke, nedodelanosti, jezikovne in ustvarjalne omejitve, ko odkriva modele drugih ustvarjalcev v njenem delu... Prispevki so v jezikih, ki jih je tudi Zofka Kveder uporabljala, vanje prevajala, v njih pisala...

Ali je to „écriture féminine“, žensko pisanje, ki je za teoretičarko Cixous izkušnja telesa? V vsakem primeru moramo ugotoviti, da je to pisanje drugega in o drugem, o tedaj marginalni skupini žensk v času, ko je bil moški diskurz dominanten in je tudi njen poskus dušil, kar razkriva recepcija njenega dela tedaj in sedaj. Njeno pisanje je vedno avtobiografsko, iskanje podobe ženske ji postaja v kasnejših letih iskanje sebe: razmišljanja o lastni identiteti so tudi filozofska refleksija nekoga, ki bolj ali manj kritično in prizadeto skuša podati svojo enkratno življenjsko izkušnjo.

Prispevki tematizirajo njeno mesto v slovenski kulturi, češki kulturi in v hrvaškem kontekstu. Veliko je tudi prispevkov primerjalne narave, ki nam razkrivajo žensko pisanje ne samo kot umetniški, ampak tudi kot kulturni fenomen.

Zbornik skupaj z ostalimi študijami o slovenskih pisateljicah zarisuje sfingo te pisateljske osebnosti in bogati naše vedenje o mukotrpnem življenju avtorice, ki je izhajala predvsem iz izkušnje svoje in drugih ženskosti, hkrati pa razkriva tudi podobo srednjeevropskega prostora v izredno zanimivem, a tudi zelo temnem, predapokaliptičnem, vojnem in posttravmatičnem po-

vojnem zgodovinskem obdobju, ko so se najbolj intenzivno mešale razne kulture, ko se je tudi v ta prostor začel širiti feminizem, ko so se v Pragi še posebej inspirirali slovenski in predvsem hrvaški intelektualci z Masarykovimi idejami o pravičnosti in svobodi, ko se je v južnoslovanskem prostoru širila ideja skupnega južnoslovanskega prostora, ko svet niso vznemirjale samo vojne, ampak tudi nove ideje o človeku in njegovem položaju v družbi. Zofka Kveder je bila ena od tistih, ki so v svojem pisanju podale izkušnjo podrejenih žensk na robu kultur, in so s svojo zgodbo razpirale nov svet na barikadah duhovno vznemirjenega obdobja. Prostovoljno se je odločila za emigracijo, svetovljanstvo, za delo v več kulturah, za kulturno posredovanje. V očeh sprejemnika, glede na dimenzije na novo odkrite medkulturnosti, je hkrati tuja in naša. Z besedami filozofinje Julie Kristeve lahko zaključimo, da Zofka Kvedrova ni razkrivala samo položaja ženske kot drugega v neki kulturi, ampak drugost in drugačnost kot človeško kategorijo, ki se skriva v vsakemu izmed nas in je del nas.

Alenka Jensterle-Doležal

ZOFKA KVEDROVÁ (1878–1926)

Receptce její tvorby ve 21. století

Sestavily Doc. Dr. Jasna Honzak Jahič a Doc. PhDr. Alenka
Jensterle-Doležalová, CSc.

Vydala Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna
1. vydání
Praha 2008

Návrh obálky: Ondřej Huleš
Technická redakce: Alena Diasová
Vytisklo Polygrafické oddělení NK ČR
Tisk obálky: ARS PRINT

Distribuce: Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna
Klementinum 190
110 00 Praha 1
E-mail: jindriska.hybsova@nkp.cz
sluzby.sk@nkp.cz

Národní knihovna ČR
Oddělení odbytu
Sodomkova 2, 102 00 Praha 10
tel.: 281 013 230